

2017
GÜZ

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

TÜRK DİLİ BÖLÜMÜ

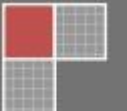
X. HAFTA

TÜRK DİLİNDE SADELEŞME VE TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ MESELELERİ

- A. Türk Dilinde Sadeleşme
  - 1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sadeleşme
  - 2. Cumhuriyet Döneminde Sadeleşme
  - 3. Atatürk ve Dil Devrimi
    - 2.1. Özleştirme Dönem
    - 2.2. İlimli Özleştirme Dönem
    - 2.3. Güneş Dil Teorisi
- B. Türk Dilinin Bugünkü Sorunları

Aslıhan KARAGÖZ HAZNEDAROĞLU
aslihankaragoz@duzce.edu.tr

2017 GÜZ

TÜRK DİLİNDE SADELEŞME ve TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ SORUNLARI

A. TÜRK DİLİNDE SADELEŞME

Yeni bir terim olan Türkiye Türkçesi terimi ile bugünkü Türkiye Cumhuriyeti ve bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde konuşma ve yazı dili olarak kullanılan Türkçe kastedilmektedir.¹ Yazı dilini sadeleştirme düşüncesiyle ortaya çıkan **Yeni Lisan hareketi**, Osmanlı Türkçesinin bugünkü Türkiye Türkçesine evrilişinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu durum, bugünkü Türkiye Türkçesinin Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan önce belirginleşen bir anlayışla şekillendiğini de ortaya koymaktadır. Günümüz Türkiye Türkçesini bir dönem olarak belirginleştiren şey “sadeleşme” sürecidir. O sebeple sadeleşme süreci, Türkiye Türkçesi’nin nasıl geliştiğini okuyabileceğimiz bir zemin sunar.

1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE DİLİN SADELEŞME SÜRECİ

Türk dilinde sadeleşme konusunun ilk kez ciddi şekilde ele alınışı Tanzimat döneminde olmuştur. Tanzimat döneminde nesir dilinin sadeleşmesi, özellikle resmî dilde ve onun bir kolu gibi görünen gazete dilinde başlamıştır.² Yeni fikirlerin halka ulaşma aracı olarak kullanılan gazete, kısa aralıklarla yayınlanması, bilgi ve haber verme gâyesini öne alması ve bütün bir halka hitap etmesi gibi yönleriyle sadeleşme fikrini zorunlu kılmıştır. Sultan karşısında halk ve dolayısıyla “halkı yönlendirmek” önem kazanmış, şair ve yazarlar, toplum karşısında bir **mürebbiye - terbiye edici, eğitmen** rolü üstlenmiştir.³ Tanzimat döneminin sadeleşmeyi savunan yenilikçi yazarları olarak **Şinâsi, Namık Kemal ve Ziya Paşa** öne çıkmaktadır. Batı etkisiyle ortaya çıkan yeni türler de edebiyatımızın Arap ve Fars etkisinden uzaklaşmasına, yeni bir edebiyat dilinin oluşmasına katkı sağlamıştır.

II. Meşrutiyet sonrası Türkçülük düşüncesinin yükselişiyle **Millî Edebiyat** akımı doğmuştur. Basında büyük bir zenginleşmenin yaşandığı bu dönemde **Türk Derneği, Türk Ocağı** gibi kuruluşla dil konusunda tartışmalar da artmıştır. Yabancı kelimeleri aynıyle muhafazadan yana olanlar (Fesahatçiler) ile, bütün yabancı kelimeleri atılmasını savunanlar (Tasfiyeciler) dil tartışmalarında iki zıt kutbu oluşturur. Orta yolu ise Yeni Lisan hareketi bulur.⁴ 1911’de ortaya çıkan **Yeni Lisan hareketi**, “İstanbul Türkçesine dayalı millî bir yazı

¹ Bu yazı dilinin isimlendirilmesi hususunda bkz. DİLAÇAR: “Lehçemizin Adı”, *Türk Dili Dergisi*, seri II/3-4 s.48-58, 1940.

² TANPINAR: 19uncu Asır Türk Edebiyatı, İstanbul 1997, s.110, Çağlayan Kitabevi.

³ Bu konu için bkz. ANDI, Roman ve Hayat, İstanbul 1999, 148 s., Kitabevi.

⁴ “Yeni Lisancılar diğer iki görüşün yanlılarından aldıkları dersle kendi doğrularını bulurlar. Temkinli ve dengecidirler. Orta yolculuğu sosyopsikolojik bir güdüyle seçmişlerse de bunu sahiplenip iddiaya dönüştürmüş, sosyokültürel bir alana taşımışlardır. Makul ve mantıklı ve uygulanabilir görüşleri, “Dil, cümledir” tanımında özetini bulur.” Bkz. Mert, N: Sade

dili oluşturma” hedefi üzerine temellenmiştir. Selânik’te çıkardıkları **Genç Kalemler** dergisi etrafında toplanan **Ziya Gökalp, Ömer Seyfeddin ve Ali Cânîp**’in önderlik ettiği bu hareket, Türkçenin neden ve ne şekilde sadeleşmesi gerektiği üzerine ciddi bir düşünüş getirmiştir.⁵

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SADELEŞME

Millî Mücadelenin başarısı üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, **milliyetçi** bir zemin üzerinde temellenmiştir. Bu yüzden devletin ilk icraatlarında “*millî olma ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşma*” önemli bir hedeftir. Bu yolda köklü değişiklikler yapılmıştır. 3 Mart 1924’te *Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu* kabul edilmiş, bu kanunla medreseler kaldırılıp Türkiye Cumhuriyetindeki bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Eski müfredattaki *Osmanlılık* vurgusu, yerini *Türklük* vurgusuna bırakmıştır. Dilde ve tarihte *millîleşme* adına yapılan diğer icraatlar şunlardır: 1924’te Atatürk edebiyat tarihçisi Fuat Köprülü’ye, İstanbul Darülfünunu’na bağlı olarak **Türkiyat Enstitüsü**’nü kurdurmuştur.⁶ Türk tarihinin Batı’da yanlış telâkki edilmesinin önüne geçmek için de 1931’de Ankara’da Yusuf Akçura’ya **Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti**’ni kurma görevini vermiştir.⁷

Resim 1: 30 Kasım 1928 tarihli "Bugün Arap harflerinin son günüdür" başlıklı Cumhuriyet gazetesi. Karikatür yazısında "Arap harflerinden Türk harflerine geçmek deveden inip otomobile binmek demektir." denilmektedir.

1 Kasım 1928’de Arap alfabesi terk edilerek Latin alfabesine geçilmiştir. **Harf İnkılâbı**, kültürel anlamda yapılan inkılâpların en köklüsüdür.

Arap harflerinin Türk dilinin seslerini tam karşılamadığı, bunun da eğitimin verimini düşürdüğü şeklindeki fikirler Tanzimat’tan itibaren dile getirilmiştir.⁸ Ayrıca

Türkçe Karşısında Öz Türkçeciler, http://necatimert.com.tr/1555_SADE-TURKCE-KARSISINDA-OZ-TURKCECILER--Karabatak,-Sayi--19,-Mart-Nisan-2015.html

⁵ Bu konu için 6. Haftanın konusuna bakınız. Yeni Lisan hareketi için ayrıca bkz. Ziya Gökalp’ın Lisan şiiri.

⁶ “Fuat Köprülü, Atatürk’e Enstitünün ambleminin nasıl olması gerektiğini sorduğu zaman aldığı cevap çok dikkate değerdir: “Fuat Bey! Karlı Tanrı dağlarının önünde elinde meş’ale tutan bir bozkurt olsun, bu meşale genç Türkiye Cumhuriyeti’nin ilminin ifadesi olsun. Ergenekon’dan çıkmamızda kılavuz olan Bozkurt, Türklüğün Anadolu topraklarındaki yeni devletin kuruluşunu ifade etsin”. O zamandan bu zamana kadar Türkiyat Enstitüsünün kitapları üzerinde bu amblem korunmuştur.” Bkz. SERTKAYA: “Atatürk ve Türk Dili”, <http://www.dilimiz.com/dil/ataturkdil.htm>

⁷ Osmanlının son dönemlerinde sistematik bir tarih yazımı arayışı ile 1909’da Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa’nın önerisi ve Sultan Mehmed Reşad’ın onayı ile Târîh-i Osmânî Encümeni kurulmuştur. Bu kurum bugünkü Türk Tarihi Kurumunun atası kabul edilebilir. Cumhuriyetten sonra Türk Tarih Encümeni adını alan kurum, 1931’de yerini Türk Tarihini Tedkik Cemiyetine bırakmıştır.

⁸ Falih Rıfkı Atay bu hususta “Bir Osmanlı çocuğunun ilk eğitim değil, orta ve daha yüksek mektepler gördükten sonra dahi imla yanlışları yapmaması az rastlanan bir şeydi.” demektedir. Bkz ATAY: Çankaya, İstanbul 1998, s.438, Bates Atatürk Dizisi.

harfler üzerinde zaman zaman çeşitli ıslâh çalışmaları yapılarak Arap harflerinin Türk diliyle olan uyumsuzluğu giderilmeye çalışılmıştır.⁹

Maarif Vekaleti bünyesinde kurulan *Dil Encümeni*, harf inkılabını hazırlamakta görev almıştır. “Türk Alfabeti” adıyla takdim edilen yeni alfabeyle “millî bir yazı oluşturma” hedeflenmiştir. İlk iş olarak yeni yazı bilenleri eski yazı bilenlerin üstüne çıkaracak bir eğitim faaliyetine girişilmiş, *Millet Mektepleri* açılmıştır. Alfabenin değişmesi, yazı dilinin sadeleşmesi ve Türkçe kelimelerden oluşması fikrini daha da güçlendirmiştir.¹⁰ Bundan sonra gündeme Dil Devrimi girer. Bu da halkçılık ilkesinin ana uzantılarından biridir. Türkçe bir sözlük zorunluluğu doğmuş, Atatürk bu konuda çalışma başlatmıştır. Dilimizin gelişmesi ve zenginleştirilmesi için Ankara'da geniş bir kurul oluşturulmuştur. Örgütlü ve merkezi bir çalışmaya duyulan ihtiyaçla, 12 Temmuz 1932 tarihinde *Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)* kurulmuştur. Böylece dil devriminin örgütü de kurulmuş olur.¹¹

Resim 2 : İ.Ü. Türkiyat Enstitüsünün bizzat Atatürk'ün tavsiyesine göre hazırlanan amblemi.

3. ATATÜRK VE DİL DEVRİMİ

Atatürk, dil, tarih ve kültür konusunda derin hassasiyetleri olan ve döneminde bu konudaki neşriyatı ciddi şekilde takip eden bir liderdir. Ayrıca Atatürk dil konusunda yazılar yazmış ve bunlar *Ulus* gazetesinde yayınlanmıştır. Cumhuriyet dönemindeki dil anlayışının şekillenmesinde Atatürk'ün yönlendirici etkisi büyüktür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün dil ile ilgili devrim niteliğinde değişiklikler yapmadığını, ancak Türk diline dair okumalar yaptığını, bu konudaki araştırmaları desteklediğini görmekteyiz. Cumhuriyetin ilanından birkaç gün sonra Fuad Köprülü'ye “*Artık cumhuriyeti ve devletimizi ilmi temeller üzerinde yükseltmek zamanı gelmiştir.*” diyerek

Darülfünun bünyesinde **Türkiyat Enstitüsünü** kurma talimatını vermesi, enstitünün amblemini bizzat kendisinin belirlemesi, dil konusunda düşüncelerinin olduğunu göstermektedir. **Bu dönemde** yazı dilinin sadeleşmesi ile ilgili Yeni Lisan hareketinden başlayan süreç devam etmiştir. Atatürk'ün bu dönemde kullandığı dil, o gün için geçerliliğini koruyan, Arapça ve Farsça kelimelerden arınmamış,

⁹ “Enver Paşa yazısı” olarak bilinen ve askeriyede bir süre tatbik edilen yazı, böyle bir gayretin mahsulüdür. Atay'a göre Atatürk'ün harf inkılabında geçiş dönemini kısa tutması, Enver yazısı gibi hemen terk olunacak bir inkılapтан kaçınmaktır. Bkz. ATAY, a.g.e. s.440.

¹⁰ “Osmanlıca, yeni yazı içinde yaşayamazdı.” ATAY, a.g.e. s.468.

¹¹ Bkz. Ankara Üniversitesi'nin 60. Yılı Armağanı, Ed. Atılğan, D., “Atatürk'ün Dil ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri, Atılğan, C. s. 53. <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/380.pdf>

ancak daha eskiye nispetle sadeleşmiş bir dildir. *Nutuk* adlı eseri böyle bir dille yazılmıştır. Atatürk'ün dil ile ilgili hassasiyetleri 1932'den başlayarak köklü bir değişim göstermiştir.

Dil devrimi olarak ifade edilen **1932 sonrası ilk dönemde** dilimizin sadeleşmesi, Arapça Farsça kelimelerden tamamen arındırılmasını ifade eder. Dilden yabancı unsurların atılması anlamında bu hareket “**tasfiyecilik**” olarak da adlandırılmıştır. **İkinci devrede** daha ılımlı bir tutumla, halkın kabul etmiş olduğu yabancı kelimelere müdahale etmeme anlayışı hakim olmuştur. **Üçüncü devre** ise Türk diline dair bir teorinin geliştirildiği, bütün kelimelerin Türkçe kabul edilebildiği bir dönemdir. Her devre, bir dil kurultayı ile desteklenir. Dil kurultayları, dil konusundaki hareketlerin çerçevesini çizmiştir.

3.1. Tasfiyeci veya Özleştirme Dönemi¹²

12 Temmuz 1932'de Türk Dilini Tetkik Cemiyetinin kurulması, dil konusunda önemli bir dönemin başlangıcıdır. Cemiyetin başlıca hedefi, Türk dilini araştırmak, Arapça Farsça kelime ve tamlamalardan arındırmak, **konuşma dili - yazı dili** veya **halk dili – aydın dili** arasındaki farkları ortadan kaldırmaktır. Kurumun çalışmaları dilin “özleşmesi”, yabancı unsurlardan arınması üzerinde yoğunlaşmıştır. Türk dilinden Arapça ve Farsça asıllı kelimeler dışlanmış, bunun yerine **Öz Türkçe** olduğu söylenen yeni karşılıklar teklif edilmiştir. Nurullah Ataç, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sâmih Rifat, Celâl Sahir Erozan gibi isimler yeni kelime türetmede en çok öne çıkan ve Türk Dilini Tetkik Cemiyeti'nde çalışmış yazarlardır.¹³

Yeni karşılıklar için takip edilecek 3 yol vardır:

1) Anadolu ağızlarından derleme: 1933'de başlayan ve il ve ilçe idarelerine bağlı bir heyetle yürütülen “halk ağızlarından derleme” hareketi ile 19 ayda 130 bin fiş biriktirmiştir. ¹⁴
2) Yerli ve yabancı sözlüklerden tarama: Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar sözlüklerinden, Radlof sözlüğü gibi tanınmış kitaplardan, yazmalardan ve derleme niteliğindeki eserlerden tarama yapılmıştır.
3) Kelime türetme: Yabancı kökenli kelimeleri karşılamak üzere Türkçe kelime köklerinden kelimeler türetilmiştir. 1933 Mart'ında bir “karşılık arama kılavuzu” hazırlama kararı alınmış ve medya seferber edilerek okurlara her gün 15 kelime için karşılık bulma çağrısı yapılmıştır. Bulunan karşılıkların öz Türkçe olma şartı vardır. Üç buçuk aylık sürede 1382 yabancı kelimeye karşılık aranmış, teklif edilen kelimeler gazetede yayınlanmıştır.

¹² Bu kısım için Osman Fikri Sertkaya'nın “Atatürk ve Türk Dili” adlı konuşması ışık tutucudur: <http://www.dilimiz.com/dil/aturkdil.htm>

¹³ ATMACA, H.A., Çırpını: *Türkçenin Çırpınısı*, s.150

¹⁴ LEVENT, A. S., s.416

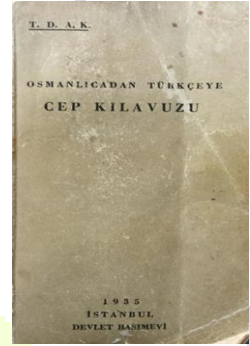
Yeni karşılıklar bulma için tutulan “anket” yöntemi, birçok karışıklığa yol açarak Özleştirmeciliğin çok eleştirilen bir yönü olmuştur. Çünkü herhangi bir Osmanlıca kelimenin yerine birkaç “Öztürkçe” karşılık teklif edilmiştir. Devlet dairelerindeki yazışmaların ve gazetelerin *Tarama Dergisi*'ndeki karşılıklarla yazılması, üstelik bunda da bir birlik gözetilmemesi bir dil anarşisi doğurmuştur. Kimi *kalem* yerine *çizgiç* derken, kimi *kamış*, kimi *kavri*, *sızgiç*, *yağuş*, *yazgaç*, *yuvut* demiş, herkes ancak kendi yazdığını anlamıştır.¹⁵ Özleştirmeciliğe asıl eleştiri ise, “*dilin yapaylaştırılması, mazarından ve doğasından koparılması, fakir ve zevksiz bir hale getirilmesi*” şeklindedir.¹⁶

Dilde tasfiye hareketi, Türkçülüğün bir yansımasıdır. Tiyatroda, şiirde, çeşitli sanat dallarında kendini gösteren “*millileşme*” olgusu, Türkçe meal çalışmalarını hızlandırmış, Türkçe ibadet konusunda da tartışmaları alevlendirerek ezanın Türkçe okunması (18 Temmuz 1932) gibi gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.¹⁷

3.2. İlimli Özleştirmeci Dönem¹⁸

Dil devriminin 3. yılında Özleştirmeci dil anlayışı ile dilin bir çıkmaza girdiği, halkın dili ile aydınların dilinin büsbütün birbirinden koptuğu görülmüştür. “Dili bir çıkmaza sokmuşuzdur.” diyen Atatürk, dili çıkmazdan çıkarmak için daha ilimli bir dil hareketi başlatmıştır.¹⁹ 1934, aydınlar arasında çok tartışılan tasfiye hareketinden kısmen de olsa vazgeçildiği yıldır.²⁰ Öz Türkçecilik anlayışı yumuşatılarak, halkın alışkanlıklarını dikkate alan, ilimli (mutedil) bir sadeleşme düşüncesi öne çıkmıştır. Yeni Lisan Hareketinin çizdiği çerçeveye dönüş söz konusudur.

1934'te toplanan II. Türk Dil Kurultayında, dilde sadeleşme konusunda ayrıntılı bir program hazırlanmıştır. Türk Dilini Tetkik Cemiyeti'nin adının Türk Dili Araştırma Kurumu olarak değiştirildiği kurultayda etimoloji, filoloji, sözlük, sentaks, gramer gibi sahalarda çalışma

¹⁵ SERTKAYA, a.y.

¹⁶ “Uriel Feil ise özleştirmeciliğin bu dönemde “dil anarşisi”ne yol açtığını söyler, sonraki yavaşlaşmasının da anarşinin farkına varılmasına bağlar. Fakat Atatürk'ten sonra yeniden yüceltilir Özleştirmecilik...” Bkz. MERT, N, *Kelepir Sepet*, s.

¹⁷ Bu dönemde Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye aktarılması konusunda önemli isimlerin çalışmaları söz konusudur. İbadetin millileşmesi tartışmalarına dair ayrıntılı bilgi için bkz. CÜNDİOĞLU, D.: *Türkçe İbadet I*, İstanbul 1999, 456 S., Kitabevi.

¹⁸ İlimli Öztürkçecilik de denilmektedir. Bkz ERTEM, KOCAKAPLAN, a.g.e. 336. Ancak biz burada Atay'ın ve Sertkaya'nın isimlendirmesini esas almaktayız.

¹⁹ “Atatürk bu konuda Falih Rıfki Atay'a ‘Çocuk! diyor; Türkçe'nin hiçbir yabancı kelimeye ihtiyacı olmadığını söyleyenlerin iddiasını tecrübe ettik. Bir çıkmaza girmişizdir. Dili bu çıkmazda bırakırlar mı? Bırakmazlar. Biz de bu çıkmazdan kurtarma şerefini başkalarına bırakamayız. İşte Atatürk'ün Cumhuriyet Türkçesinde Arapça, Farsça yahut yabancı asıllı kelimelere karşı yapılan tasfiyecilik hareketindeki kanaati budur.” <http://www.dilimiz.com/dil/ataturkdil.htm>

²⁰ Falih Rıfki bu dönemle ilgili anılarında “*Yapmayınız Paşam, bir mucize olsa da Anadolu'da ne kadar ölmüş Türk varsa hepsinin aynı anda dirilmesi mümkün olsa, hepsinin beraber ağızlarından çıkacak kelime “şey”dir. “Şey” o kadar Türkçedir.*” diyerek Özleştirmecilere karşı durduğunu kaydetmektedir. Bkz. ATAY, a.g.e. s.476.

grupları oluşturulmuştur. Saffet Arıkan başkanlığında *Osmanlıcadan Türkçeye - Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzları komisyonu* kurulmuş ve komisyon çalışmalarından elde edilen sözlük 1935'te yayınlanmıştır. Tarama sözlüklerinin ve anketlerin doğurduğu kargaşayı bir parça yatıştırarak olan ve *Osmanlıcadan Türkçeye geçit* olarak takdim edilen kılavuzda şu örnekler yer almaktadır:

Âdil (Bak: *dâdküster*) = **Tüzemen, könü** = Juste Aferin! = **Okay!**, **yaşa!**, **varol!**, **hural!**, **alkış!**, Aferin! = Bravo!
Anket = **1. Soraltı;**
2. (Bak: tahkik) Gerçin
Belediye = **Uray**
Belediye reisi = **Şarbay**
Beşerî = **İnsel** = Humain
Birsam = **Varsanı** = Hallucination
Cidalcu (Bak: *arbedecu*) = **Dalaşkan**
Cife = **Öleş** = Immondice
Cinaî = **Kıyal**
Cümhuriyetperver = **Cumurcu, cumurcul** = Républicain
Dehşet = **Yılın** = Terreur
Dellâl = **Çağırman** = Crieur public
Digerbin = **Özgecil** = Altruiste
Dilgüdaz = **Yürekeriten**
Estağfurullah! = **Bir şey değil!**

Fedakâr = **Özveren**
Feragat = **Özgeçi** = Abnégation
Fihrist = **Bulduru**
Havadis = **Bilget**
Hüzn (Bak: *ahzan*) = **Uzün**
Islahat = **Yeğritim, arıtım**
İadeli taahhüdü = (Posta T.) **Geritli bağırtlı**
İntihar = **Ölünc**
İtfaiye = **Söndürge**
Kasaba = **Kent**
Kiraat (Bak: *mütalea*) = **Okuma, okuv** = Lecture
Lâahlâkî = **Dışahlâksal** = Amoral
Mademki = **Da, de** (Örnek;
Mademki gelmeyecektiniz... =
Gelmiyecektiniz de...)
Mahkeme = **Hakyeri, duruştay**
Makale = **Betke** = Article
Makul = **Usalır**
Merhaba = **Meraba**
Meyhane = **İçelge**

Müfettiş = **İspekter, bakman**
Müneccim = **Yıldızbakan**
Müşahid = **Görmen** = Spectateur, observateur
Mütedeyyin = **Dinli**
Peşin (Para) = **Öndelik**
Rakîb = **Önürdeş** = Concurrent
Rasadhane = **Göyet**
Resmî = **Uluşal**
Sehpa = **Üçayak**
Şube müdürü = **Bölüm direktörü**
Tecrübe = **Deneç, denev** = Essai
Tedhiş = **Yıldırğı**
Telâfi etmek = **Yetincemek**
Umman = **Dalay** = Océan
Vedâ = **Sağlıca** = Adieu
Vesayet = **Atağlık** = Tutelle
Yeknesak = **Birtarz, birton, bitevil** = Uniforme, monotone
Ziyaret = **Göret**
Zümre = **Köme, klâs**

Eski Türkçeden getirilerek veya yeni türetilerek sözlüğe giren birçok kelime halkın diline girmemiş, aydınları da ikiye bölmüştür. Kılavuzda “*sabah, millet, devir, kuvvet, kemal, hatıra...*” gibi kelimeleri gören Atatürk, artık özleştirmenin de sınırlı olacağını kabul ederek Falih Rıfkı’ya şöyle demiştir: “*Memleketimizin en büyük bilginlerini, yazarlarını bir komisyon hâlinde aylarca çalıştırdık. Elde edilen netice şu bir küçük lügatten ibaret. Bu Tarama Dergileri ve Cep Kılavuzları ile bu dil işi yürümez. Falih Bey, biz Osmanlıcadan ve batı dillerinden istifadeye mecburuz.*”²¹

3.3.Güneş - Dil Teorisi Dönemi

24 Ağustos 1936 tarihindeki III. Türk Dili Kurultayı’nda **Güneş Dil Teorisi** ortaya konmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. “Türkçenin eskiliği ve diğer bütün dillere kaynaklık ettiği” şeklinde özetlenecek bu teori, Kvergitsch’in *Türk Dillerindeki Bazı Unsurların Psikolojisi* isimli, Fransızca yazılan 41 sayfalık basılmamış tezine dayanmaktadır. Yazarın 1935 yılında Viyana’dan Atatürk’e gönderdiği tezdeki “*Türk dilinin dünyada esas bir dil*

²¹ TARIM, R., “Atatürk ve Türk Dili”

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1814587461_010Tar%C4%B1m%20Rahim-95-103.pdf

olduğu ve dünya dillerindeki birçok kelimenin de Türkçeden türediği” fikri, Atatürk tarafından geliştirilerek kurultayda sunulmuştur.²²

Söz konusu tezin kolayca kabul edilmesinin arkasında, Türk dilinin eskiliğine dair yapılagelen araştırmaların ve oluşan kanaatin etkisi vardır. TDK kurulmadan önce de Türk dilinin eskiliği, başka dillerle olan ilişkisi üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Türkçenin en eski dil olduğu 1910’lardan itibaren sıklıkla dile getirilen bir düşünce olmuştur. Eti ve Sümer medeniyetlerine dair bulgular bu düşünceleri desteklemiştir. Ayrıca uzun bir süredir de Türkçenin Hint - Avrupa dilleriyle bağı araştırılmakta, dilimizin Hint Avrupa dili olduğu ispata çalışılmaktadır. Kivergiç’in tezi bu yüzden önceki fikirleri tamamlayan bir çalışma olmuştur.²³

Bu tezin kabulüyle Türkçedeki “hüküm, tamam, adalet” gibi yabancı kökenli kelimelerin dilden atılmasına gerek kalmamış, bu kelimelerin zaten Türkçe asıllı olduğu kabul edilmiştir. Yabancı olduğu için dilden atmak istenen kelimeler, iade-i itibar ile yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Özleştirmeci dönemdeki “saylav, ulus, ulusal, siyasa, tecim, ajun, genelik” kelimeleri yerini tekrar “millet meclisi, milletvekili, millet, millî, siyaset, ticaret, dünya, refah” kelimelerine bırakmıştır. Dil konusundaki çalışmaların önemli bir kısmı, kelimelerin nasıl Türkçeden geldiğini ispat üzerinde yoğunlaşmıştır.²⁴

Bu yıllarda Atatürk, geometri bilimini Arapça kelimelerden arındırarak dilimize **Geometri** eserini kazandırmıştır. Türkçe terim geliştirmeye dair ümit verici bir örnek olmuştur. Bu eser, bilim dilinin Türkçeleşmesi yolunda önemli bir adımdır.²⁵

Bu’ud / boyut kaaide / taban seviye / düzey mekan / uzay ufki / yatay mukavves / eğri sath / yüzey şâkulî / düşey hat / çizgi Kutur / çap amûd / dikey faraziye / varsayım	nısf-ı kutur / yarıçapva’ziyet / konum mahrut / koni kavis / yay mustatîl / dikdörtgen mûsavi / eşit muhit-i daire / çember muhammes / beşgen mûştak / türev mecmû / toplam mesâha-i sathiyeye / alan zâviye / açı	nisbet / oran tenasüb / orantı re’sen mütekebil zâviyeler / ters açılar zâviyetân-ı mütevâfikatân / yöndeş açılar kaim zaviyeli müselles / dik üçgen şibh-i münharif / yamuk müselles-i mütesâviyü’l-adlâ’ / eşkenar üçgen müselles-i mütesâviyü’ssâk	eyn / ikizkenar üçgen dilî / kenar muvazi / koşut menşur / prizma hattı mail / eğik veter / giriş re’s / köşe zaviyei hadde / dar açı hattı munassif / açıortay muhit / çevre murabba / kare
---	---	--	--

²² SERTKAYA, a.y.

²³ Bu konuda bkz. LEVEND, A. S., a.g.e. s.426-430

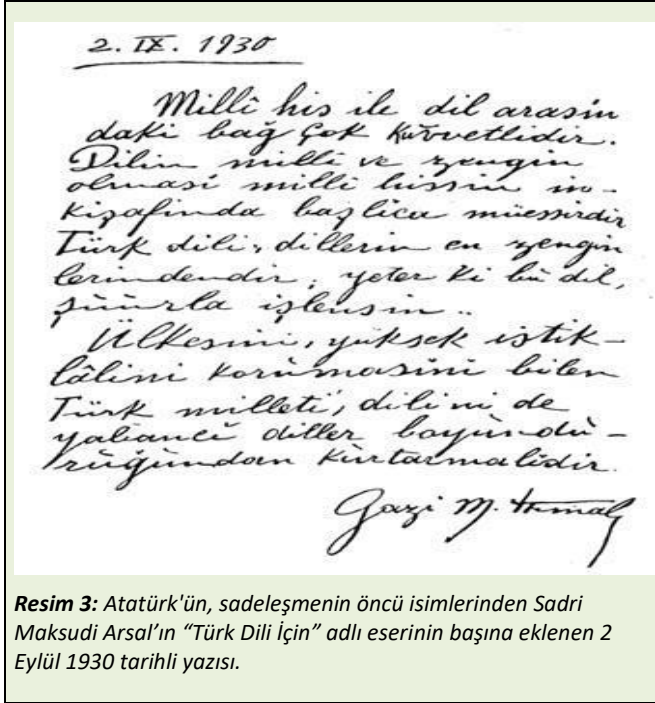
²⁴ Bu teoriyi ispat yolunda birçok aşırılıklara da gidilmiş, “Aristo”nun “Ali Usta”dan, “Okey”in “Ok-yay”dan, “Amazon”un “Amma uzun”dan geldiği gibi uç örnekler üzerine yazılar yazılmıştır. Konuyla ilgili çarpıcı bir anekdotu, Ömer Aksoy’un hatıralarından aktarabiliriz: “Bir gün Ataç odama gelmiş, “Meşrûta ne demek?” diye sormuştu. Ben ‘hükümet-i meşrûta’ ve ‘evkâf-ı meşrûta’ gibi örneklerle göre açıklama yaparken o kıs kıs gülüyor; ‘Yorulmayın, bilemezsiniz’ diyordu. Bu sözlerini ciddiye aldığımı görünce hemen açıklamıştı: ‘Meşrûta, şort giymiş kadın, demek. Bu defa gülme sırası bana gelmişti. O zaman karşı karşıya oturup birçok kelimelerin bu şekilde mânâlarını bulmuşuk: ‘Tereddî’, radyo dinlemek; ‘tebennî’, banyo yapmak; ‘terakkî’, rakı içmek demektir. ‘Mezûn’ özen pastanesinde oturan kimseye denirdi. ‘Tekellüm’ün birkaç mânâsı vardı: kilim satın almak, kelem yani lahana yemek ve KLM uçağı ile uçmak.” ARGUNŞAH, 1938-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Siyaset-Dil İlişkileri, http://www.academia.edu/22689086/1938-1980_Y%C4%B1llar%C4%B1_Aras%C4%B1nda_T%C3%BCrkiyede_Siyaset-Dil_%C4%B0li%C5%9Fkileri

²⁵ Eserin tamamı için bkz. <http://www.ilerimatematik.com/wp-content/uploads/Geometri.pdf>

Atatürk 1937 Eylül'ünden sonra bu teoriden söz etmemiş ve Atatürk'ün vefatıyla birlikte Güneş - Dil teorisi gündemden düşmüştür.²⁶

Bir bütün olarak bakıldığında Cumhuriyet devri, 1911-1923 yılları arasında kaplayan Yeni Lisan hareketi ve Milli Edebiyat akımının hedeflediği Türkçeleşme olgusunu çok daha ileriye taşımıştır. Eski yazılı kaynaklarımızdan ve halk ağızlarından kelime aktarma veya yeni yeni kelimeler türetme yolu ile, Türkçenin yapı ve özelliklerine uymayan yabancı kelimelerin yerlerine Türkçe karşılıklar konmuştur. Böylece *intihap/seçim*, *mahrakat /yakıt*, *nâçâr/çaresiz*, *nikbin/iyimser*, *kat'iyet/kesinlik*, *masuniyet/ dokunulmazlık*, *mücrim/suçlu*, *maznun/sanık*, *şayia/söylenti*, *plasman/ yatırım*, *tolerans/hoşgörü*, *zelzele/deprem*, *deprenmek*, *kavşak*, *kınamak*, *tanık*, *bilir kişi*, *gecekondü*, *sağduyu*, *yer çekimi* örneklerinde görüldüğü üzere, dilimiz birçok sağlıklı ve güzel kelimeye kavuşmuştur. Bunlar dil inkılâbının ve Türk dili alanındaki çalışmaların ortaya koyduğu verimli sonuçlardır.²⁷ Dilin karakterini bozmayacak bir şekilde sadeleşmesi hususunda Atatürk'ün şu sözleri ışık tutmaktadır: “Yeni Türkçe kelimeler teklif edebiliriz. Bu yönde ısrarla çalışmalıyız. Fakat bunları Türk dilinin olgunlaşma sürecine bırakmalıyız... Ketebe, yektübü Arabındır, katip, mektep Türkündür.”²⁸

Resim 3: Atatürk'ün, sadeleşmenin öncü isimlerinden Sadri Maksudi Arsal'ın “Türk Dili İçin” adlı eserinin başına eklenen 2 Eylül 1930 tarihli yazısı.

²⁶

²⁷ KORKMAZ, Z., “Dil İnkılabı ve Atatürk'ün Türk Diline Bakış Açısı”, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/korkmaz_06.pdf

²⁸ BALABAN, A., “Yabancı Sözcüklere Karşılık Bulmada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, http://turkishstudies.net/Makaleler/979556501_26BalabanAdem-tde_S-573-596.pdf

Tablo: Atatürk'ün Dil Konusundaki Düşüncelerini Yansıtan Metin Örnekleri

Osmanlıdan devralınan dil	Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceğini nazâr-ı dikkate alarak ilerlemesini ve herkesin kuvâ-yı akliyesini, yiğitliğini ve menâbî-i celâdet ve himmetini müsâbaka ile ibzâle devam eylesesini talep ederim. Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!	<i>Atatürk'ün Garp Cephesi Kumandanlığı'nda, karargâh subaylarından Şükrü Ali Bey'e 1 Eylül 1922 tarihinde yazdığı meşhur emir.</i>
Özleştirmeci dönemin dili	Altes Ruvayâl, Yetmiş beşinci doğum yılında oğuz babanız bütün acunda saygılı bir sevginin söyüncü ile çevrelendi. Genlik, baysal içinde erksürmenin gücü işte bundadır. Ünlü babanız yüksek kralınız Beşinci Güstav'ın gönenci için en ısı dileklerimi sunarken, Altes Ruvayâl Prenses İngrid'in esenliğini; tüzün İsveç ulusunun gönencine, genliğine içiyorum. ²⁹	<i>Atatürk'ün İsveç Velihtinin ziyareti üzerine 3 Ekim 1934 tarihli konuşması. Tarama Dergisi'ndeki karşılıklarla yazılan ve içerisinde 35 Öztürkçe kelime kullanılan ilk nutku.</i>
İlimli Özleştirmeci dönemin dili	Dil Bayramını mesai arkadaşlarınızla birlikte kutladığınızı bildiren telgrafı teşekkürle aldım. Ben de sizi tebrik eder ve Türk Dil Kurumu'na bundan sonraki çalışmalarında da muvaffakiyetler dilerim.	<i>Atatürk'ün 1936 Dil Bayramı dolayısıyla gönderdiği tebrik telgrafının metni.</i>
Güneş-Dil Teorisi döneminde dil	Canlı veya cansız, yaratılmış veya yapılmış her şey bir cisimdir. Misal: İnsan, hayvan, ağaç, toprak, su, ay, taş, masa, sıra, kalem, kâğıt. Cisimde 3 boyut yahut direget vardır. Uzunluk, genişlik ve yükseklik. Cisimlerde yükseklik olduğu gibi derinlik de vardır. Misal: Minârede yükseklik vardır, kuyuda derinlik vardır. Cisimlerde bâzan genişliğe kalınlık da derler.	<i>Atatürk'ün 1937'de tamamladığı Geometri kitabından, s.2³⁰</i>

²⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri için bkz <http://atam.gov.tr/wp-content/uploads/S%C3%96YLEV-ORJ%C4%B0NAL.pdf>
Burada şunu da belirtmeliyiz ki Atatürk'ün bu şekildeki konuşma ve yazıları fazla değildir, aynı dönemde Atatürk'ün öncekinden farklı olmayan dil ve üslûpta konuşma ve yazıları mevcuttur.

³⁰ Atatürk'ün Geometri adlı kitabının tam metni için bkz. <http://www.ilerimatematik.com/wp-content/uploads/Geometri.pdf>

B. TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ MESELELERİ

Türk dilinin en önemli meselelerinden biri yabancı kelimelerin dilimizde kontrolsüz şekilde artmasıdır. Türkçe, 19. Yüzyıldan itibaren Batı dillerinden, özellikle Fransızcadan kelime almaya başlamıştır.³¹ İkinci Dünya Savaşı sonrası ise yoğun bir şekilde İngilizce kelimelerin etkisi görülmeye başlamıştır. Bugün de teknik alanlarda, bilgi ve iletişimde, ekonomide, ticarî ve sosyal hayatta, bankacılıkta, beslenme, sağlık konularında, modada görülen yeniliklere; sanayileşmeye, şehirleşmeye, göçe; eğitim sistemindeki farklılaşmalara; marka özentisine bağlı olarak bugün yüzlerce Batı kaynaklı kelime Türkçeye girmeye devam etmekte ve hızla yerleşmektedir.

“Dil kirlenmesi”, dile giren yabancı kelimeler sorununu ifade eder.³² Dile yabancı kelimelerin girmesi esasta kaçınılmazdır. Fakat ihtiyaç olmaksızın, sadece moda, özentî gibi sebeplerle ve ölçüsüz bir şekilde dile yabancı kelimelerin girmesi bir sorundur ve yozlaşma sebebidir. Bir yabancı kelime, ait olduğu kavram dairesinin diğer kelimeleriyle birlikte geldiği için dildeki kirlenmenin boyutu da artmaktadır. Dilimizde çözülmeye, bozulmaya ve yabancılaşmaya zemin hazırlamaktadır. Dile yerleşerek o dilin ses ve yazım kurallarına uymayan kelimeler dilde bir yabancılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Yabancı kelimelerin hızla yazılı ve sözlü dile girerek yaygınlaşması, kullanım sıklığının artması, Türkçe kelimeler yerine tercih edilmesi, eğitim-öğretim diline, yazılı ve görsel basına, reklâm diline yerleşmesi şeklinde nitelendirebileceğimiz dil kirliliği, bugün Türkiye Türkçesi kadar diğer Türk topluluklarını ve devletlerini de yakından etkilemektedir.³³

Türkçede gördüğümüz bu dil kirliliğinin olumsuz etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz:³⁴

a) **Ürün ve işyeri adlarında yabancı kelime kullanımı:** Ekonomik kaygılarla ticaretle, sanayide satışa sunulan veya üretilen ürünlere yabancı adlar verme eğilimi ülkemizde hızla yaygınlaşmakta, ülkemizin caddelerini “showroom, cafe, restourant, center, corner, bedding, shop.” gibi kelime uzantıları olan dükkânlar, *Baggage, Angel, Shoes, Cinevizyon, By-Modeks, Free Shop, Hobby*

³¹Bu konuda Tanpınar 1832’de kurulan Tercüme Odası’nın daha sonraları Batılı kelimelerin benimsenmesine zemin oluşturduğunu ifade eder: “Yalnız devrin sonuna doğru bu münâsebet yüzünden Türkçe, hayata girmiş teknik kelimeler haricinde garp siyaset âleminin tabir ve kelimelerini almağa başlar.” diyerek Akif Paşa’dan “mesail-i politikkiye, ministroca, palais” gibi örnekler, Takvim-i Vakayi’den de “epée” örneğini verir. “Bütün bunlar lisana yavaş yavaş garbin sızdığını gösteren küçük misallerdir.” Bkz. TANPINAR, a.g.e., s.111.

³²DEVELİ: Dil Doktoru, İstanbul 2011, s.151, Kesit Yayınları.

³³ KÜÇÜK: “Dil Kirliliğinin Türkçemize Yansımaları”, *Türk Dili Dergisi*, C. XCIII, S. 669, Eylül 2007.

³⁴ Bu kısım büyük ölçüde Sâlim Küçük’ün konuyla ilgili yazısı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bkz. KÜÇÜK, a.g.m.

Center, Podyum Learher Shop, Sunset Game Center, Moonlight, İnternet Cafe, Techno İnternet Cafe gibi iş yeri adları doldurmaktadır. Ürün ve marka adlarında da benzer durum söz konusudur. “Değişik olmak, dikkat çekmek” kaygıları bu yozlaşmayı beslemektedir.³⁵ Seyahat acenteleri **tour**, lokantalar **restaurant**, eğlence yerleri **club**, güzellik merkezleri **beauty saloon**, hastaneler **hospital** kelimesiyle isimlenmektedir. Medya kuruluşlarının, site adlarının isimlerinde de yabancılaşma had safhadadır. Bir araştırmaya göre 530 otel isminden sadece 30 tanesi Türkçedir.³⁶ Kanunen yasak olduğu halde, içerisinde **q**, **x** ve **w** gibi harfler içeren iş yeri adlarıyla yazım birliği ihlal edilmektedir.³⁷

b) **Kullanım kılavuzlarında yabancı kelime kullanımı:** 4077 Sayılı Tüketici Kanunu'nun 14. maddesi "*Yurt içinde üretilen veya ithal edilen sanayi mallarının tanıtım, kullanım, bakım ve basit onarımına ilişkin Türkçe kılavuzla ve gerektiğinde uluslararası sembol ve işaretleri kapsayan etiketle satılması zorunludur.*" hükmünü içermesine rağmen ürün tanıtım metinlerinde halkın hiç bilmediği yabancı kelimelere yer verilmektedir. Ayrıca pek çok ithal ürün günümüzde Türkçe kullanım kılavuzu olmaksızın piyasaya sürülmekte ve tüketici mağdur edilmektedir.

c) **Türkçenin sözdizimine aykırı kullanımlar:** Yabancı kelimeler Türkçeye girdiği gibi, yabancı ön ve son ekler, tamlamalar ve kelime grupları, çeviri unsurlar, yabancı kelimelere bağlı olarak onunla ilgili kullanılan deyimler ve yan kullanımlar da dilimizde önemli bir sorun oluşturmaktadır. Çünkü dilin korunması, gramer yapısının, cümle kuruluşunun ve tamlama kurallarının korunmasıyla mümkündür. *Fordist çizgi, enformel kesim* gibi ifadeler, *Foto Necati, Hotel Palas, Işık Lokanta, Eczane Fırat* gibi isim ve sıfat tamlamaları, Türkçenin kaidelerine uygun değildir.

Yabancı dizi ve filmlerin, Türkçenin anlatım kalıplarını dikkate almaksızın yapılan tercümesiyle hızla dilimize yerleşen ve yaygınlaşan bir takım cümle kalıpları da ortaya çıkmıştır. Söz diziminde ciddi bir değişim yaşanmakta ve “Dublaj Türkçesi” dediğimiz yoz bir dilin oluşmasına sebebiyet vermektedir. "*Sorun yok.*", "*Korkarım, hayır*", "*Sizin için ne yapabilirim?*", "*Size nasıl yardım edebilirim*", "*Her şey yolunda*", "*Bana bunu yapamazsın*", "*Selam!*", "*Kabretsiz!*", "*Umarım, öyle.*", "*Kafa çeneni*", "*Ciddi olamazsın*", "*Sabne almak*", "*Check etmek*", "*Çay almak*", "*Çaya kalmak*", "*Sizi tutmayayım*" gibi yan cümleler, tek başına kullanılan kalıp ifadeler ve aynen çeviri unsurlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

d) **Yabancı kelimelerin yazımında ve telâffuzundaki ikilik:** Yabancı kelimelerin yazılışında da telâffuzunda da bir birlik görülmemektedir. "*New York, mikser, medikal, multi*" gibi kelimeler yazıldığı şekilde okunuşlarla dilimize yerleşmiştir. "*Portföy, kontenjan, sümen*" gibi kelimeler ise okunduğu şekliyle yazılmıştır. Kısacası bazı kelimeler olduğu gibi yazılıp kendi dilindeki gibi okunurken, bazı kelimeler okunuşuna göre yazılmaktadır. "*Bodyguard, speaker, presentable, notebook, survivor*" gibi kendi dilinde yazılan kelimeler son yıllarda artmıştır. İnternetin ve özellikle de

³⁵ Bu konuda bkz. AKALIN, Şükrü: “Adana’nın Şalgamı Nasıl Şalgam oldu?”
<http://turkoloji.cu.edu.tr/DIL%20SORUNLARI/04.php>

³⁶ Bu konuda bkz. BAKİLER: Sözü'nün Doğrusu 2, İstanbul 2004, s.92, Size Dergisi Yayınları.

³⁷ Harf ihlalleri için Akalın “Türk dünyasında ortak alfabe derken Türkiye Cumhuriyetinde yazı birliğimizi kaybedeceğiz.” demektedir. Bkz. a.y.

sosyal paylaşım alanlarının yaygınlaşmasıyla dünya geneline yayılan yabancı “*selfie, like, hashtag, retweet, forwatt, flash, trend topik*” gibi yüzlerce kelime dilimize de hızla ve olduğu gibi yerleşmekte, alfabemizin şahsiyetini yok saymaktadır. Eğer yabancı kelimenin okunuşunda, kelimenin geldiği dildeki söylenişini esas tutarsak, bu durum hem Türk diline karşı bir itibarsızlaştırma demek olacak, hem de Batı dillerini yakinen bilmeyi zorunlu hale getirecektir.³⁸

e) **Türkçe kısaltmaların İngilizce seslendirilmesi:** Kısaltmaların telâffuzunda bir ikilem söz konusudur. Türkçe veya İngilizce asıllı kısaltmalar bazen Türkçe bazen de İngilizce seslendirilmektedir. ABS *abese* olarak söylenirken ADSL, BBC, CD GSM gibi kısaltmalar *eydiesel, bibisi, sidi, ciesem* şeklinde yani İngilizce seslendirilmektedir. IMF ise iki şekilde yani *imefe* veya *ayemef* şeklinde telaffuz edilmektedir. Yazım kılavuzumuza göre doğrusu, ünsüzleri önlerine e ünlüsü getirerek seslendirmektir. PTT'nin *petete* şeklinde okunması gibi bütün kısaltmalar Türkçe okunuşlarına göre seslendirilmelidir. Bu husus Anayasamızın 74. maddesi ile yasaya bağlanmıştır.

f) **Türkçe terimler yerine yabancı terimler kullanmak:** Bilim insanlarımız, uzmanlar, sanatçılar, çeşitli meslek gruplarına mensup insanlar özenti veya yabancı dille haşır neşir olmanın sonucu olarak kullandıkları terimleri Türkçeleştirmek yerine yabancı dildeki kullanımlarını tercih etmektedirler. Dilimize saygı gösterip onu korumak vatandaşlık görevimizdir. Türk dili terim üretmede zengindir. Antropoloji yerine İnsanbilim, ekoloji yerine çevrebilimi, IQ yerine benlik zekası denilebilir. TDK bünyesindeki *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü Çalışma Grubu*, Türkçenin en büyük terim sözlüğü için çalışmaktadır. 62 terim sözlüğü ile yüz elli bine yakın terim veri tabanına aktarılmıştır.³⁹

g) **Renk isimlerinde yabancılaştırma:** Türkçede ana renkler dışındaki renk isimleri genellikle doğadan esinlenerek, benzetme yoluyla ortaya çıkmıştır. Türkçe renkler yönünden zengindir. Ancak son zamanlarda yarı İngilizce yarı Türkçe, kültürümüze yabancı renk isimleri, özellikle mobilya ürünlerinde karşımıza çıkmaktadır. *Futura Reflection Fuşya, Fast Mavi, Spinoz Yeşil, Overall Yeşil, Perfect Yeşil, Festma Kiremit, Barlas Bordo, Lucky Mor, Speed T-*uruncu, Trilya Krem, Lovely Krem, Festirio Krem, Sunny, Orange, Lila, Leman* bu renk adlarından bazılarıdır. Renk adlarındaki bu yabancılaştırma kültürel manada yozlaşma demektir.

h) **Bilgisayarlarda kullanılan harf düzeni:** Bilgisayarlarımızda Türkçenin çok kullanılan harflerini tablanın orta kısmına yerleştiren F klavye düzeni yerine Q klavyenin yaygınlaştırılması, Türk alfabe tablosunun kullanımdan düşürülmesi anlamına gelmektedir. 30.000 Türkçe sözün ölçü alındığı bir değerlendirmede Türkçede en çok kullanılan harflerden olan a'nın 26.323, e'nin 16.308, i'nin 13.383, k'nın 13.542 defa geçtiği tespit edilmiştir.⁴⁰ Q klavyenin kenarına itilen bu harfler, Türkçenin yazımında bir başka kirlilik sebebidir. Q klavye kullanılmasına dayanan akıllı telefonlar da dildeki kirlenmeyi derinleştirmektedir.

³⁸ DEVELİ, a.g.e. s.161-164. Develi bu konuda “Yabancı kelimelerin ve yabancı özel isimlerin yazımında yegane kural şu olmalıdır: Yabancı kelimeler, özel isimler de dahil, okundukları gibi yazılırlar.” demektir.

³⁹ Bu konuda www.tdk.gov.tr ile www.tubaterim.gov.tr adlı web siteleri ziyaret edilebilir.

⁴⁰ ERTEM-KOCAKAPLAN: a.g.e. s.256.

KAYNAKÇA

- ANDI, M. Fatih: Roman ve Hayat, İstanbul 1999, 148 s., Kitabevi.
- ATAY, Falih Rıfkı: Çankaya, İstanbul 1998, 588 s., Bates Atatürk Dizisi.
- ATMACA, Nidai Sulhi: *Çırpınış: Türkçenin Çırpınışı*, İstanbul 2004, 4000 s., Toros Kitaplığı Yayınları.
- BÂKİLER, Yavuz Bülent: Sözü Doğrusu- 2, İstanbul 2004, 300 s., Size Dergisi Yayınları.
- CÜNDİOĞLU, Düccane: Türkçe İbadet I, İstanbul 1999, 456 s., Kitabevi.
- DEVELİ, Hayati: Dil Doktoru, İstanbul 2011, 231 s., Kesit Yayınları.
- DİLAÇAR, A.: “Lehçemizin Adı”, *Türk Dili Dergisi*, seri II/3-4 s.48-58, 1940.
- ERTEM, Rekin ve KOCAKAPLAN, İsa: Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon, İstanbul 2010, 456 s., Kesit Yayınları.
- KÜÇÜK, Salim: “Dil Kirliliğinin Türkçemize Yansımaları”, *Türk Dili Dergisi*, C. XCIII, S. 669, Eylül 2007.
- LEVENT, Agah Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara 1976, 548 s., Dil Derneği.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: 19. Asır Türk Edebiyatı, İstanbul 1997, 640 s., Çağlayan Kitabevi.

E-KAYNAKLAR

- AKALIN, Şükrü Haluk, “Adana’nın Şalgamı Nasıl Şalgam Oldu?”
<http://turkoloji.cu.edu.tr/DIL%20SORUNLARI/04.php>
- ARGUNŞAH, Mustafa, “1938-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Siyaset- Dil İlişkileri”
http://www.academia.edu/22689086/1938-1980_Y%C4%B1llar%C4%B1_Aras%C4%B1nda_T%C3%BCrkiyede_Siyaset-Dil_%C4%B0li%C5%9Fkileri
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Geometri kitabı tam metin**,
<http://www.ilerimatematik.com/wp-content/uploads/Geometri.pdf>
- BALABAN, Adem, “Yabancı Sözcüklere Karşılık Bulmada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”,
http://turkishstudies.net/Makaleler/979556501_26BalabanAdem-tde_S-573-596.pdf
<http://atam.gov.tr/wp-content/uploads/S%C3%96YLEV-ORJ%C4%B0NAL.pdf>
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Harf_Devrimi

KORKMAZ, Zeynep, “**Dil İnkılabı ve Atatürk’ün Türk Diline Bakış Açısı**”,

http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/korkmaz_06.pdf

MERT, Necati, *Kelepir Sepet* kitabının önizlemesi,

https://books.google.com.tr/books?id=Av12DgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=kelepir+sepet&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjOtNGr_L_WAhUFJ1AKHTfPAM8Q6AEIJjAA#v=onepage&q=kelepir%20sepet&f=false

MERT, Necati, “**Sade Türkçe Karşısında Öz Türkçeciler**”,

http://necatimert.com.tr/1555_SADE-TURKCE-KARSISINDA-OZ-TURKCECILER--Karabatak,-Sayi--19,-Mart-Nisan-2015.html

SERTKAYA, Osman Fikri, “**Atatürk ve Türk Dili**”,

<http://www.dilimiz.com/dil/ataturkdil.htm>

TARIM, Rahim, “**Atatürk ve Türk Dili**”,

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1814587461_010Tar%C4%B1m%20Rahim-95-103.pdf

